UMCS WYDAWNICTWO

Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury 35 (2023)
ISSN 0860-8032 ◇ e-ISSN 2449-8335
https://journals.umcs.pl/et

I. Rozprawy i analizy

DOI: 10.17951/et.2023.35.153

Anna Jamka
Uniwersytet Warszawski, Polska
ORCID: 0000-0001-8201-6476
e-mail: anna.jamka@uw.edu.pl

Definicja kognitywna w badaniach przekładoznawczych: o polskiej ŚMIERCI*

Cognitive definition in Translation Studies: DEATH in Polish

Abstract: The notion of the linguistic worldview (LWV) has been extremely popular in Polish (and Slavic) linguistics and literary studies. Nevertheless, to date, an LWV-oriented approach to (literary) translation has not been widely implemented in Polish translation studies (TS). Moreover, two major studies on the topic (Pieciul-Karmińska 2007, Gicala 2018) do not provide coherent qualitative or quantitative guidelines, which could help TS scholars apply such a methodology effectively. This article presents the steps taken to elaborate a cognitive definition of ŚMIERĆ (DEATH), which serves as the starting point for translation analyses. Firstly, I overview the current state of the art and present Gicala's LWV-oriented translation model (2018). Then, I highlight the challenges (and possible solutions) I faced when choosing the sources to develop the cognitive definition of the Polish ŚMIERĆ (DEATH). Finally, I present the definition in its preliminary version.

Key words: linguistic worldview; literary translation; translation studies; death; cognitive definition

Językowy obraz świata i przekładoznawstwo

Lubelska szkoła etnolingwistyki kognitywnej i paradygmat językowego obrazu świata (JOS) cieszą się w Polsce i krajach słowiańskich niesłabnącą popularnością. JOS jest istotną kategorią analityczną nie tylko w językoznawstwie

* Publikacja powstała dzięki wsparciu Programu zintegrowanych działań na rzecz rozwoju Uniwersytetu Warszawskiego (ZIP), współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego, realizowanego w ramach programu operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2018–2023, działanie: 3.5.

czy literaturoznawstwie, ale i w medioznawstwie (zob. Kępa-Figura, Hoffman 2015) oraz socjologii (zob. Ginter 2013). Mimo to do 2022 roku w Polsce ukazały się tylko dwie monografie, które w systematyczny i spójny sposób badają przekład z perspektywy JOS. Mowa tu o *Językowym obrazie Boga i świata. O przekładzie teologii niemieckiej na język polski* Elizy Pieciul-Karmińskiej (2007) oraz o *Przekładaniu obrazu świata. Językowy obraz świata w przekładzie artystycznym* Agnieszki Gicali (2018). Obie badaczki rozwijają własną metodologię badań nad przekładem z perspektywy JOS oraz pracują na określonym korpusie tekstów – na tekstach teologicznych (Pieciul-Karmińska) i poezji (Gicala)[1].

Gicala (2018) przyjmuje, że tekst artystyczny, tj. niestandardowy JOS, jest jedynie wierzchołkiem góry lodowej – tym, co widoczne na pierwszy rzut oka. Jednak aby odpowiednio go zinterpretować, a co za tym idzie – przetłumaczyć, należy „zagłębić się" w standardowy JOS, czyli to, co ukryte pod powierzchnią morza/języka (Gicala 2018). Zgodnie z modelem Gicali (2018) analiza i interpretacja tekstu wyjściowego z perspektywy JOS-u umożliwia stwierdzenie obecności dwóch poziomów językowego obrazu świata: niestandardowego i standardowego oraz – przede wszystkim – identyfikację jego językowych wyznaczników w analizowanych tekstach. Tym samym rekonstrukcja wycinku JOS-u standardowego w formie definicji kognitywnej staje się punktem wyjścia do analiz translatorycznych (Gicala 2018).

Jak wynika z powyższych rozważań, podstawowym narzędziem badania przekładu z perspektywy JOS jest definicja kognitywna, a jej prawidłowe i rzetelne opracowanie jest gwarantem powodzenia badań. Jest to jednak zadanie trudne i budzące wiele wątpliwości.

Zasadniczym celem tego artykułu jest zatem opisanie problemów, z jakimi mierzy się przekładoznawczyni/przekładoznawca, obierając definicję kognitywną jako jednostkę analizy przekładu. Skupię się więc przede wszystkim na doborze podstawy materiałowej do rekonstrukcji JOS-u w badaniach translatorycznych na przykładzie mojego projektu badawczego, w którym analizuję serię przekładową polskich tłumaczeń poezji Garcii Lorki (1949–2020) z perspektywy językowego obrazu ŚMIERCI. Rozważania te wieńczy wstępna definicja kognitywna ŚMIERCI w języku polskim opracowana na podstawie omówionych źródeł. Na zakończenie rozważę wady i zalety wykorzystania definicji kognitywnej jako podstawowego narzędzia badawczego w przekładoznawstwie.

[1] Poza dwoma przytoczonymi pracami ukazały się monografie wieloautorskie poświęcone relacji między JOS a tłumaczeniem, np. Hejwowski, Szczęsny (2007) czy Głaz (2019). Warto zauważyć, że Pieciul-Karmińska i Gicala jako jedyne opracowują spójną metodologię, korpus badanych tekstów itp.

Problemy z rekonstrukcją JOS-u w badaniach nad przekładem

Punktem wyjścia do analiz przekładoznawczych we wspomnianym wyżej projekcie badawczym jest rekonstrukcja wycinku JOS-u standardowego: konceptu kulturowego ŚMIERCI/MUERTE w formie definicji kognitywnej. Zgodnie z założeniami lubelskiej etnolingwistyki kognitywnej zastosowanymi m.in. w LASiS (*Leksykonie aksjologicznym Słowian i ich sąsiadów*, zob. Bartmiński 2015), językowe ujęcia ŚMIERCI/MUERTE zostały zrekonstruowane z wykorzystaniem danych systemowych (słownikowych), tekstowych i przyjęzykowych[2].

Wybór źródeł do rekonstrukcji językowych obrazów ŚMIERCI/MUERTE był trudny z dwóch powodów.

Po pierwsze, prace naukowe dotyczące JOS-u i badań nad przekładem (Pieciul-Karmińska 2007; Gicala 2018), JOS-u i tekstów artystycznych (Antas 2015) czy JOS-u w ujęciu porównawczym (Sońta 2016, 2018) nie podążają za spójnymi wytycznymi ilościowymi (liczba słowników, wielkość korpusu itp.) czy jakościowymi (np. kryterium doboru słowników czy korpusów)[3].

Po drugie, oprócz dystansu kulturowego, w badaniach nad przekładem z perspektywy JOS pojawia się często również problem dystansu czasowego. W przypadku mojego projektu analizowane teksty wyjściowe pochodzą z lat 20. i 30. XX wieku, natomiast najnowsze tłumaczenia datowane są na lata 20. XXI wieku. Jak zatem w takim przypadku opracować podstawę materiałową tak, aby źródła do rekonstrukcji konceptu kulturowego śmierci były porównywalne i odpowiadały założeniom ww. projektu badawczego?

[2] Zrezygnowałam z danych ankietowych z uwagi na niemal stuletni dystans czasowy między śmiercią Garcii Lorki (1936) a czasem prowadzenia badań (2017–2022). Zdaję sobie sprawę, że zmiana językowa nie jest równoznaczna ze zmianą konceptów kulturowych, zwłaszcza w przypadku doświadczeń tak uniwersalnych jak śmierć. Sądzę jednak, że dane zebrane wśród młodzieży urodzonej pod koniec lat 90. XX wieku i na początku XXI wieku (badania miały być przeprowadzone wśród studentów polskich i hiszpańskich uczelni, zgodnie z metodologią badań lubelskich) nie są konieczne do realizacji mojego celu, jakim jest rekonstrukcja językowego obrazu ŚMIERCI/MUERTE w celu zastosowania go w analizach translatologicznych.

[3] Paradygmat JOS jest często stosowany w badaniach językoznawczych i literackich w Polsce. Wybrałam jednak te pięć prac ze względu na ich bliski związek z tematyką projektu. Pieciul-Karmińska (2007) i Gicala (2018) wykorzystują JOS do analizy tłumaczeń; Sońta (2016, 2018) porównuje JOS w języku polskim i hiszpańskim, a Antas (2015) rekonstruuje językowe spojrzenie na ŚMIERĆ na podstawie tekstów artystycznych.

Rekonstrukcja JOS-u w badaniach nad przekładem: podstawa materiałowa

Słowniki wykorzystane do rekonstrukcji kulturowego konceptu ŚMIERCI/MUERTE zostały dobrane zgodnie z zasadą porównywalności źródeł w badaniach porównawczych JOS-ów. Dlatego, za Popowicz (2018)[4], dla każdego języka wytypowałam sześć słowników ogólnych, dwa słowniki frazeologiczne, jeden słownik synonimów i antonimów oraz jeden słownik etymologiczny.

Kryteriami wyboru słowników były przede wszystkim ich objętość (liczba haseł) oraz jasność i prostota definicji (Popowicz 2018). Ponadto starałam się wybrać słowniki, w których zastosowane formy definicji są jak najbardziej zróżnicowane. Kryterium to wynika z faktu, że zarówno słowniki polskie, jak i hiszpańskie w dużej mierze opierają się na wcześniejszych pracach leksykograficznych, zwłaszcza jeśli chodzi o treść definicji (Popowicz 2018: 65).

Słowniki zostały wybrane na podstawie prac krytycznych i leksykograficznych polskich i hiszpańskich językoznawców (por. Żmigrodzki 2009, 2018; Haensch, Omeñaca 2004).

Bardziej problematyczny okazał się wybór źródeł tekstowych, gdyż uwidocznił się problem dystansu czasowego, zwłaszcza w przypadku elektronicznych korpusów.

Wykorzystałam trzy rodzaje danych tekstowych: (1) przysłowia i powiedzenia[5]; (2) elektroniczne korpusy narodowe; oraz (3) teksty literackie.

Większość danych tekstowych pochodzi z narodowych korpusów języka hiszpańskiego (CORDE) i polskiego (NKJP). Korpusy zostały dobrane według kryteriów objętości, reprezentatywności i odpowiedniości czasowej względem analizowanych utworów (García Lorca i późniejsze polskie przekłady). Dlatego też w przypadku języka hiszpańskiego wybrałam korpus diachroniczny, ponieważ dokumentuje on teksty do 1975 roku (García Lorca zginął śmiercią tragiczną w 1936 roku). NKJP składa się natomiast z tekstów po 1945 roku (pierwsze analizowane tłumaczenia powstały w roku 1949).

Leksemy 'śmierć'/*muerte* są rzeczownikami pospolitymi, które w korpusach występują nadzwyczaj często. KOLOKATOR umożliwia automatyczną

[4] Przy wyborze podstawy materiałowej w pewnym stopniu kierowałam się zaleceniami Joanny Popowicz. Jej monografia *'Radość' we współczesnym języku hiszpańskim i polskim. Kognitywna analiza semantyczna wybranych leksemów* (2018) stanowi bowiem wyczerpującą analizę porównawczą pola semantycznego 'radość'/'*alegría*' w języku polskim i hiszpańskim z perspektywy kognitywnej. Tym, co wyróżnia pracę Popowicz jest rygor metodologiczny oraz przekonujące wyjaśnienie i uzasadnienie wybranych źródeł systemowych i tekstowych. Wykorzystane przez Popowicz źródła i kryteria ich doboru mogą być z powodzeniem zastosowane w studium porównawczym językowych obrazów ŚMIERCI/MUERTE.

[5] Przysłowia i powiedzenia (*refranes*) zostały wyekscerpowane z danych słownikowych.

Tabela 1.

Język polski	Język hiszpański
Słowniki języka ogólnego	
SJPD (1958–1969): *Słownik języka polskiego*	DILE 1942): *Diccionario ideológico de la lengua española*
SJPSz (1981): *Słownik języka polskiego*	EDI (1958): *Enciclopedia del idioma: diccionario histórico y moderno de la lengua española (siglos XII al XX) etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano*
ISJP (2000): *Inny słownik języka polskiego*	DUE (1981): *Diccionario de uso de español*
PSWP (2003): *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*	DEA (1999): *Diccionario del español actual*
USJP (2006): *Uniwersalny słownik języka polskiego*	GDE (2007): *Gran Diccionario de la Lengua Española*
WSJP PAN (2007): *Wielki słownik języka polskiego IP PAN*	DRAE (2014): *Diccionario de la lengua española*
Słowniki frazeologiczne	
WSFP PWN (2005): *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*	RGIE (1986): *Refranero general ideológico español*
WSFJP (2003): *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*	GDFH (2001): *Gran diccionario de frases hechas*
Słowniki synonimów	
WSWB PWN (2005): *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*	DGSALE (1999): *Diccionario. Sinónimos y antónimos. Lengua española*
Słowniki etymologiczne	
SEJP (2005): *Słownik etymologiczny języka polskiego*	DCECH (1981): *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*

Opracowanie własne.

ekstrakcję kolokacji „wyrazów występujących w korpusie zbyt często, aby można było je przeanalizować na podstawie konkordancji" (Pęzik 2012). Niestety CORDE nie ma takiej funkcjonalności, stąd też konieczne okazało się zawężenie chronologiczne i mediatyczne wyszukiwania. Było to zadanie problematyczne, ponieważ wymagało ustalenia ram zarówno czasowych (jakich? na jakiej podstawie?) oraz mediatycznych.

Postanowiłam zbadać okres od 1898 (rok urodzenia Garcii Lorki, ale też rok tzw. *el desastre del 98*, czyli rok przełomowy, w którym Hiszpania straciła ostatnie zamorskie kolonie) do 1958 roku (rok publikacji EDI, „najobszerniejszego słownika nieencyklopedycznego, jaki kiedykolwiek opublikowano, rejestrującego, jak wskazuje jego tytuł, leksykę od XII do XX wieku" (Haensh, Omeñaca 2004: 223, tłum. AJ]).

Jeśli chodzi o medium, postanowiłam włączyć do badania korpusowego jedynie konkordancje z gazet i czasopism (w sumie 151 wystąpień w 99

dokumentach). Powód jest prosty: w przypadku rozszerzenia badania korpusowego o teksty literackie, pojawia się zbyt wiele konkordancji (literatura: 10416 wystąpień w 597 dokumentach). Założyłam, że brak tekstów literackich w badaniach korpusowych zostanie zrekompensowany przez literackie dane tekstowe w języku hiszpańskim.

Trzeci typ danych tekstowych stanowią przykłady wyekscerpowane z tekstów literackich. Inaczej niż Jerzy Bartmiński i Grzegorz Żuk (2009), sądzę, że teksty artystyczne składają się na wspólną bazę kulturową (*cultural common ground*)[6] i dlatego powinny być brane pod uwagę w rekonstrukcji JOS-u i/lub jego wycinków. Podobnie jak Renata Grzegorczykowa (1995), Anna Pajdzińska i Dorota Filar (1999) oraz Pajdzińska (2013), uważam, że językowy obraz świata osadzony w danym języku jest podstawą wszelkich twórczych przekształceń i niestandardowych użyć tego języka. Teksty literackie umożliwiają weryfikację hipotez opartych na danych systemowych, a także ujawniają pewne aspekty użycia języka, które w innym przypadku pozostałyby niezbadane (Pajdzińska 2013). Jestem zdania, że definicja kognitywna ŚMIERCI/MUERTE jest narzędziem do analiz przekładów literackich, tj. tekstów artystycznych, których autorzy są osobami wykształconymi, obeznanymi z kanonem polskiej literatury pięknej.

Na jakiej jednak podstawie wybrać epokę literacką, z której mają pochodzić teksty? Jaki typ tekstów należałoby włączyć: poezję, dramat, prozę? Jak uzasadnić taki wybór bez narażenia się na oskarżenia o oportunizm czy tendencyjność? Jak zaznaczyłam wcześniej, prace o podobnej tematyce i podobnej metodologii nie dostarczały podpowiedzi. Postanowiłam zatem zaufać intuicji badaczki, natywnej użytkowniczki języka polskiego i hispanistki. Założyłam, że najważniejsze teksty dla rozwoju językowego obrazu ŚMIERCI to poezja romantyczna. Jeśli zaś chodzi o językowy obraz MUERTE, jest to literatura ludowa, zwłaszcza andaluzyjska.

Założenie o wadze romantyzmu dla kultury polskiej i, przede wszystkim, dla językowego obrazu ŚMIERCI potwierdza Maria Janion, ktora twierdzi, że „[r]omantyzm powinien stać się naszą klasyką integrującą społeczeństwo na takiej zasadzie, że jest to największa epoka naszej poezji i kultury [...]" (Janion 1991a: 3, za: Plata 2017: 9). Co więcej, Janion upatruje w romantyzmie kategorię organizującą współczesną polską kulturę: „[b]y ująć rzecz najogólniej – w ciągu prawie 200 lat od epoki porozbiorowej poczynając, a na

[6] Zdaniem Bartmińskiego i Żuka (2009: 48) wspólna baza kulturowa – *cultural common ground*, CCG (za van Dijkem 2003) – jest „zdroworozsądkowa, niekwestionowana w ramach danej kultury i nieideologiczna. Jej częścią są normy i wartości, podzielane przez wszystkich członków danej wspólnoty językowo-kulturowej". Stanowi ona podstawę dla ideologii i dyskursów wyspecjalizowanych, które czerpią z CCG selektywnie.

stanie wojennym kończąc, w Polsce przeważał jednolity styl kultury, który nazywam symboliczno-romantycznym" (Janion 1991b: 9, za: Plata 2017: 9). Najważniejsze z punktu widzenia rozwoju językowego obrazu ŚMIERCI są jednak rozważania Janion o kluczowych wartościach romantyzmu. Badaczka uważa bowiem, że:

> [...] kultura ta organizowała się wokół wartości duchowych zbiorowości, takich, jak ojczyzna, niepodległość, wolność narodu, solidarność narodowa. Interpretacja tych wartości posługiwała się kategoriami bądź tyrtejskimi, bądź martyrologiczno-mesjańskimi; współżyły one, czasem antynomicznie, czasem harmonijnie, w modelu kultury romantycznej (Janion 1993: 1, za: Plata 2017: 9).

Z powyższych obserwacji wynika, że wpływ romantyzmu na język i kulturę polską jest niezaprzeczalny. Dlatego też opracowałam tekstową bazę danych (w formie arkusza kalkulacyjnego) wybranych utworów Mickiewicza, Słowackiego, Krasińskiego i Norwida, tzw. czterech wieszczów. Wyodrębniłam fragmenty zawierające leksem *śmierć*, nie rozszerzając poszukiwań o pole semantyczne *śmierci*. Dane te uwypuklają konotacje niewidoczne w danych systemowych i korpusowych, co pozwala uzupełnić wnioski na temat językowego obrazu ŚMIERCI.

Jeśli zaś chodzi o literackie dane tekstowe w języku hiszpańskim, zdecydowałam się na poszukiwanie językowej wizji MUERTE w literaturze ludowej i pieśniach ludowych.

Za Menendezem Pidalem (2014 [1920]: 3; tłum. AJ) należy podkreślić, że: „twórczość ludowa jest zawsze podstawą całej produkcji literackiej danego kraju". W przypadku Hiszpanii jest to szczególnie istotne, ponieważ wielu poetów – od romantyzmu do współczesności – otwarcie czerpie z hiszpańskiej poezji ludowej (Siebenmann 1965). García Lorca nie jest wyjątkiem od tej reguły (por. Josheps i Caballero 1996; Siebenmann 1965).

W przypadku pieśni ludowych, przede wszystkim tzw. *coplas flamencas*, tj. czterowersowych poetyckich utworów przeznaczonych do śpiewania, zostały one wybrane ze względu na ich bliski związek z kulturą hiszpańską, przede wszystkim Andaluzji (zob. Cansinos Assens 1976; Urbano Pérez 1980).

W związku z powyższym wyekscerpowałam fragmenty zawierające leksem *muerte* z *Cuentos y poesías andaluces* Fernán Caballero (1859), *Colección de cantes flamencos* Demofila (1881) oraz pięciu tomów *Cantos populares españoles* Rodrigueza Marina (1882–1883).

Mimo że literackie dane tekstowe pochodzą z dwóch różnych typów literatury: twórczości ludowej (Hiszpania) i kultury elitarnej (Polska), nie sądzę, by naruszało to zasadę porównywalności źródeł z dwóch powodów. Po pierwsze, wybrane źródła pełnią podobne funkcje w obu analizowanych

systemach językowych i kulturowych, tj. stanowią pewną kategorię organizującą te systemy. Tezę tę zdają się popierać cytowane wcześniej słowa Janion (1991b: 9, za: Plata 2017: 9) i Menendeza Pidala (2014 [1920]: 3). Po drugie zaś, definicja kognitywna śmierci/muerte jest narzędziem do analizy polskich przekładów dwóch zbiorów poetyckich Garcii Lorki. Z tego względu skorzystałam ze źródeł, które mogły wpłynąć na język Garcii Lorki (poezja ludowa, zwłaszcza andaluzyjskie coplas) oraz na język polskich tłumaczy.

Ostatnim typem wykorzystywanych źródeł są dane przyjęzykowe. Należy zaznaczyć, że etnolingwistki/etnolingwiści definiują dane przyjęzykowe m.in. jako „przyjęte i obowiązujące zachowania, praktyki, obrzędy, przekonania i wierzenia, bez których niemożliwe jest normalne porozumienie językowe i interpretacja wypowiedzi" (Niebrzegowska-Bartmińska 2017: 17; zob. też Niebrzegowska-Bartmińska 2021). Nie precyzują jednak, jakiego rodzaju narracje mogą być uznane za źródło danych przyjęzykowych. Z tego powodu, oprócz zapisów obrzędów, wierzeń i praktyk (pochodzących głównie z opracowań etnograficznych), postanowiłam wykorzystać przy analizach tego typu danych słowniki symboli i etnolingwistyczne. Te dwa typy słowników ukazują, jak opisywane pojęcia funkcjonują w kulturze danej społeczności (np. w literaturze, sztuce itp.) oraz jakie informacje społeczno-kulturowe i pragmatyczne za sobą niosą.

Wybrałam zatem *Słownik stereotypów i symboli ludowych* (SSiSL), *Słownik mitów i tradycji kultury* Władysława Kopalińskiego (SMiTK) oraz *Słownik symboli* Władysława Kopalińskiego (SS) i *Diccionario de símbolos* Cirlota (DCS). Niedostatek słowników symboli i brak słownika etnograficznego w języku hiszpańskim jest rekompensowany przez inne typy danych, głównie tekstowe.

Poniżej przedstawiam wynik rekonstrukcji obrazu ŚMIERCI w języku polskim w formie wstępnej holistycznej definicji kognitywnej w dwóch profilach. Definicje te zostały opracowane w celu badania przekładów poezji Garcii Lorki powstałych w latach 1949–2020. Nie są to definicje pełne i reprezentatywne dla polszczyzny w ogóle, ale funkcjonalne, tzn. odpowiadające założeniom projektu badawczego.

Rekonstrukcja ŚMIERCI w języku polskim

W sześciu analizowanych słownikach ogólnych języka polskiego leksem *śmierć* ma od dwóch (SJPD) do sześciu (ISJP) znaczeń. W większości z nich powtarzają się trzy podstawowe znaczenia:

(1) 'definitywne i nieodwracalne ustanie wszystkich funkcji życiowych; śmierć, zgon' (SJPD, SJPSZ, PSWP, ISJP, USJP, WSJP);

(2) 'personifikacja śmierci, zwłaszcza w postaci kościotrupa z kosą' (SJPD, SJPSZ, PSWP, ISJP, WSJP);

(3) 'ostateczny koniec jakiegoś przedsięwzięcia, klęska, porażka' (SJPSZ, PSWP, ISJP, USJP, WSJP).

Na podstawie tych definicji wyodrębniłam trzy profile ŚMIERCI – zdarzenia, etapu oraz personifikacji.

Następnie uzupełniłam trzy wyróżnione profile danymi ze słowników synonimów i antonimów oraz słowników ogólnych języka polskiego, które odnotowywały wyrazy bliskoznaczne. Leksem *śmierć* ma 14 synonimów i 4 antonimy potwierdzające zasadność wyodrębnienia trzech profili. Co ciekawe, większość synonimów *śmierci* jako zdarzenia/etapu jest nienacechowana, tj. neutralna. Jedynie dwa wyodrębnione leksemy – *zejście* i *męczeństwo* – niosą za sobą informacje o wartościach.

Zejście uznaję za nacechowane negatywnie z uwagi na opozycję góra – dół, w której dół jest zazwyczaj konotowany negatywnie (Pajdzińska 1995).

Z kolei *męczeństwo* jest wartościowane pozytywnie. Jest to też jedyny synonim, którego znaczenie wskazuje również na formę śmierci. Obecność *męczeństwa* wśród synonimów *śmierci* – zamiast np. *choroby* czy *wypadku* – może zaskakiwać: z pewnością nie jest to jedna z najczęstszych przyczyn zgonu. Sądzę więc, że ŚMIERĆ w polskim systemie językowo-kulturowym niesie ze sobą elementy poświęcenia, czegoś, co należy podziwiać, i dlatego jest postrzegana jako zjawisko wykraczające poza to, co czysto biologiczne.

Po wyodrębnieniu trzech profili ŚMIERCI, przeszłam do jej analizy w sposób syntetyczny, tj. według typów danych (systemowe, tekstowe, przyjęzykowe). Profile ŚMIERCI przedstawiłam w układzie fasetowym. Układ ten jest z kolei uporządkowany w formie pytań, np. „Jak wygląda ŚMIERĆ?", i sądów, np. „ŚMIERĆ to poważna sprawa".

Poniżej przedstawię przykład fasetowego uporządkowania profilu ŚMIERCI jako personifikacji w analizie danych systemowych.

Jaka jest ŚMIERĆ?

ŚMIERĆ jest blada: *blady jak śmierć* (SJPD, SJPSZ, ISJP, USJP, PSWP, WSJP, WSFJP); *zblednąć jak śmierć* (SJPD, SJPSZ); *cień śmierci* (PSWP);

ŚMIERĆ jest chuda: *być trzy ćwierci do śmierci* (SJPD, SJPSZ, ISJP, USJP, PSWP, WSJP, WSFJP); *wyglądać jak śmierć na chorągwi* (USJP, WSJP, WSFJP, WSFP); *suchy jak śmierć* (PSWP); *chudy jak śmierć* (PSWP).

ŚMIERĆ ma atrybuty, które nadają jej cechy ludzkie:

oczy: *patrzeć/spoglądać śmierci w oczy*; *stanąć ze śmiercią oko w oko* (SJPD, SJPSZ, ISJP, PSWP, USJP, WSJP, WSFJP);

taniec (SJPD, ISJP, PSWP, WSJP, WSFJP);

kosa (SJPD, SJPSZ, ISJP, PSWP, WSJP);

łoże (PSWP, USJP, WSJP);

twarz: *patrzeć/spoglądać śmierci w twarz* (WSFJP);

dłoń (PSWP);
kośba (PSWP);
ręka (PSWP);
tchnienie (PSWP);
pocałunek (WSJP);
brat śmierci sen, (PSWP);
całun (PSWP).

Co robi ŚMIERĆ?

ŚMIERĆ może: *patrzeć/spoglądać/zaglądać komuś w oczy* (SJPD, SJPSZ, USJP, PSWP, WSJP, WSFJP); *zabrać kogoś* (SJPD, SJPSZ, USJP, PSWP, WSJP); *przychodzić* (SJPD, SJPSZ, ISJP, USJP, PSWP); *zbliżać się* (SJPD, SJPSZ, ISJP, USJP); *przeciąć czyjeś życie/pasmo czyjegoś żywota* (USJP, WSFJP); *czyhać na kogoś* (WSFJP); *przycinać czyjeś dzieło, plany, zamierzenia* (WSFJP); *zadać cios* (PSWP); *brać* (PSWP); *chwytać* (PSWP); *kołatać do drzwi* (PSWP); *stać u progu/u wezgłowia/z kosą* (PSWP).

W podobny sposób zostały przeanalizowane i przedstawione dane tekstowe i przyjęzykowe.

Dane, które dostarczyły najwięcej informacji na temat ŚMIERCI jako personifikacji/kobiety, to dane przyjęzykowe:

Czym/kim jest ŚMIERĆ?

Jest to: kobieta, pani, Jagusia, Zośka, Baśka, Prusaczka, kuma, doradczyni człowieka, kościotrup, babsko, Kosta, Kostka, Kostyra, Kostucha, Kostusia, niewiasta, skurczony staruszek, czarne psy, kot, gęś, biała wrona, ksiądz w komeżce i birecie, kameduł, Żyd, Panna, doktor, światełko, słup, kamienna figura Matki Boskiej, dobry duch, Morowica (agonia, w której chory sinieje).

Jak wygląda ŚMIERĆ?

Jest: *jasna*, *śliczna*, *bieleńka*, *chuda*, *smukła*, *wysoka*, *stara*, *głucha*.

Jak widać, są to dane, w których pojawiło się najwięcej wewnętrznych sprzeczności. Prawdopodobnie wynika to z faktu, że dane te pochodziły z pierwszego rozdziału studium etnograficznego *Śmierć w obrzędach, zwyczajach i wierzeniach ludu polskiego* Henryka Biegeleisena (1930), który zbierał przypowieści i zabobony z różnych części Polski.

W świetle zgromadzonych danych ujawniają się dwie holistyczne definicje kognitywne: jedna – ŚMIERCI jako zdarzenia/etapu i druga – ŚMIERCI jako personifikacji/kobiety.

ŚMIERĆ jako zdarzenie/etap

ŚMIERĆ to to samo co zgon, koniec, zejście, klęska i upadek; to zupełnie coś innego niż życie, narodziny i zwycięstwo.

ŚMIERĆ jest nieunikniona, tajemnicza, poważna, sprawiedliwa i ostateczna; ŚMIERĆ ma swoje miejsce i czas.

ŚMIERĆ może pojawić się pod postacią różnych obiektów/zjawisk (np. śnieg, cukier, narkotyki, batalion, szwadron, blok). Zwiastują ją odgłosy zwierząt, przede wszystkim ptaków nocnych, a także psów.

ŚMIERĆ może być dobra (np. *męczeńska*, *bohaterska*, *lekka*, *swoja*, *własna*) lub zła (np. *samobójcza*, *nagła*, *biała*, *czarna*, *głodowa*, *gwałtowna*, *przedwczesna*).

ŚMIERĆ do pewnego stopnia zależy od człowieka i tego, jak żył.

ŚMIERĆ wzbudza w człowieku różne emocje: strach, smutek, pogardę i tęsknotę.

ŚMIERĆ jako personifikacja/kobieta

ŚMIERĆ to to samo co kostucha, kobieta, Pani, panna, która może mieć różne imiona takie jak *Jagusia*, *Baśka*, *Zośka* i przydomki, np. *Prusaczka*. Jest chuda, wręcz sucha, blada, bieleńka, jasna, wysoka. Jest też stara, ślepa i głucha. Nosi się na biało, ma ze sobą kosę, ale też młotek, grabie czy łopatę.

ŚMIERĆ obwieszcza swoje przybycie odgłosami zwierząt, przede wszystkim ptaków nocnych, psów i koni, wichrem, ale też nietypowymi odgłosami w domu i trzykrotnym wezwaniem chorego, okrążeniem domostwa bądź stukaniem do drzwi.

ŚMIERĆ przychodzi i zabiera człowieka, czyha na niego i zadaje cios. ŚMIERCI nie obowiązują ludzkie prawa: nikomu nie przepuści i nikt się od niej nie wykupi. ŚMIERĆ jest zatem sprawiedliwa i wszystko równa.

ŚMIERĆ stoi tam, gdzie jej Pan Bóg każe i dopełnia swojego obowiązku, zabierając człowieka.

ŚMIERĆ powoduje strach, stąpa cicho jak wiatr, płynie powietrzem i biegnie ziemią ledwo jej dotykając, ale nie potrafi przebyć bieżącej wody.

Człowiek próbuje podejść i wykpić ŚMIERĆ, ale ona i najprędszego dogoni.

Obie definicje zostały przygotowane w dużej mierze na podstawie faktów językowych, które zostały poświadczone w więcej niż jednym typie danych. Na szczególną uwagę zasługują, moim zdaniem, dwie rzeczy.

Po pierwsze, wyraźne i niejednoznaczne wartościowanie obecne w jej profilu zdarzenie/etap: „ŚMIERĆ może być dobra (np. *męczeńska*, *bohaterska*, *lekka*, *swoja*, *własna*) lub zła (np. *samobójcza*, *nagła*, *biała*, *czarna*, *głodowa*, *gwałtowna*, *przedwczesna*)".

Po drugie, w danych systemowych i tekstowych profil personifikacji najbardziej ujawnia się nie tyle w rzeczownikach czy przymiotnikach, co czasownikach: „ŚMIERĆ przychodzi i zabiera człowieka, czyha na niego i zadaje cios. ŚMIERCI nie obowiązują ludzkie prawa: nikomu nie przepuści i nikt się od niej nie wykupi".

Rekonstrukcja konceptu kulturowego ŚMIERCI w formie definicji kognitywnej ujawniła podwójne wartościowanie tego zjawiska trudne do uchwycenia w pobieżnej analizie leksemu. Nasuwa się zatem pytanie o wartościowanie ŚMIERCI „przetłumaczonej": czy będzie ono zgodne (tj. niejednoznaczne) z językowym obrazem ŚMIERCI w polszczyźnie, czy może jednak ulegnie przekształceniu i dopasuje się do „obcego" paradygmatu wartości? Tym samym, badanie przekładu z wykorzystaniem definicji kognitywnej staje się

nie tylko refleksją nad transferem językowym i kulturowym, ale i transferem wartości zakodowanych w danym koncepcie.

Wnioski

Narzędziem analizy przekładu z perspektywy JOS jest definicja kognitywna, której opracowanie okazało się, moim zdaniem, najbardziej skomplikowanym i czasochłonnym etapem badań. Definicja kognitywna w przekładoznawstwie powinna bowiem odpowiadać potrzebom badaczki/badacza lub tłumaczki/tłumacza, a jednocześnie spełniać postulaty badań porównawczych JOS-ów, tj. porównywalność źródeł i opisu. Mając na uwadze dystans czasowy i kulturowy między tekstem pierwotnym i jego tłumaczeniem lub tłumaczeniami, wybór podstawy materiałowej do rekonstrukcji JOS-u w tego typu badaniach jest niezwykle trudny. Zadania nie ułatwia brak jasnych i spójnych wytycznych ilościowych i jakościowych. Z jednej strony jest on zrozumiały, jeśli weźmiemy pod uwagę indywidualne potrzeby badaczki/badacza czy tłumaczki/tłumacza, o których wspomina Gicala (2018: 59). Z drugiej strony brak modelu doboru źródeł i opisu może podawać w wątpliwość rzetelność i wiarygodność takich badań. Sądzę zatem, że dobór podstawy materiałowej, a zwłaszcza zestawienie słowników i korpusów, przedstawiony w niniejszym artykule może być pożyteczny dla badaczek/badaczy zajmujących się przekładem z perspektywy JOS.

Badanie przekładu opierające się na definicji kognitywnej nie jest zatem rozwiązaniem bez wad. Należałoby zatem, moim zdaniem, określić wytyczne jakościowe i ilościowe, które ułatwiłyby prowadzenie takich badań, zapewniając porównywalność źródeł i opisu. Sądzę też, że postępująca cyfryzacja humanistyki, a zwłaszcza rozwijające się *digital humanities* i coraz większa dostępność elektronicznych korpusów zdecydowanie ułatwią opracowanie źródeł do rekonstrukcji konceptów kulturowych w badaniach przekładoznawczych i nie tylko.

Wydaje mi się jednak, że badanie przekładu (literackiego i nie tylko) z perspektywy JOS-u pozwala spojrzeć na tłumaczenie znacznie szerzej niż jak na jednostkową kreację tekstową. W rzeczywistości jest to badanie roli języka w interpretacji świata, badanie wartości i statusu tych wartości w tłumaczeniu. Sądzę zatem, że spotkanie etnolingwistyki kognitywnej i przekładoznawstwa jest niezwykle korzystne dla obu dyscyplin.

Literatura

Antas Anna, 2015, *Językowy obraz pojęć kluczowych dla tekstów polskich piosenek z gatunku „metal" z lat osiemdziesiątych XX wieku*. Nieopublikowana praca doktorska, napisana pod kierunkiem dr hab. Urszuli Kopeć, prof. UR, Rzeszów: Uniwersytet Rzeszowski.

Bartmiński Jerzy, 2015, *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów – co zawiera, na jakich zasadach się opiera, dla kogo jest przeznaczony?*, [w:] *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 1. *Dom*, red. Jerzy Bartmiński, Iwona Bielińska-Gardziel, Beata Żywicka, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 7–13.

Bartmiński Jerzy, Żuk Grzegorz, 2009, *Pojęcie RÓWNOŚCI i jego profilowanie we współczesnym języku polskim*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 21, s. 47–67.

Cansinos Assens Rafael, 1976, *La copla andaluza*, Madryt: Arca Ediciones.

Głaz Adam (ed.), 2019, *Languages – Cultures – Worldviews Focus on Translation: Focus on Translation*, Londyn: Palgrave Macmillan.

Gicala Agnieszka, 2018, *Przekładanie obrazu świata. Językowy obraz świata w teorii i praktyce przekładu artystycznego*, Kraków: TAiWPN Universitas.

Ginter Joanna, 2013, *Językowy obraz starości i starzenia się w reklamie telewizyjnej*, Gdańsk: Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego.

Grzegorczykowa Renata, 1995, *Jak rozumieć kreatywny charakter języka?* [w:] *Kreowanie świata w tekstach*, red. Andrzej M. Lewicki, Ryszard Tokarski, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 13–24.

Haensch Günther, Omeñaca, Carlos, 2004, *Los diccionarios del español en el siglo XXI*, Salamanca: Universidad de Salamanca.

Hejwowski Krzysztof, Szczęsny Anna (red.), 2007, *Językowy obraz świata w oryginale i przekładzie: materiały z konferencji naukowej zorganizowanej przez Instytut Lingwistyki Stosowanej Uniwersytetu Warszawskiego w Warszawie w dniach 25–27 listopada 2005*, Siedlce: Instytut Lingwistyki Stosowanej, Uniwersytet Warszawski.

Hofman Iwona, Kępa-Figura Danuta (red.), 2015, *Współczesne media – medialny obraz świata*, t. 1*: Zagadnienia teoretyczne*, Lublin: Wydawnictwo UMCS.

Josheps Allen, Caballero Juan, 1996, *Introducción*, [w:] *Poema Del Cante Jondo / Romancero Gitano*, Federico García Lorca, red. Allen Josheps, Juan Caballero, Madryt: Cátedra, s.13–138.

Menédez Pidal Ramón, 1920/2014, *La primitiva poesía lírica española*, [w:] *Estudios sobre lírica medieval*, R. Menédez Pidal, red. Marta Latorre, Ernesto Barroso, Valladolid: Ediciones Universidad Valladolid, s. 3–60.

Nadal Martínez Rafael, 1974, *El público: amor y muerte en la obra de Federico García Lorca*, Meksyk: Joaquín Mortiz.

Núñez Florencio Rafael, Núñez González Elena, 2014, *Viva la muerte!: Política y cultura de lo macabro*, Madryt: Marcial Pons Historia.

Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2017, *Jakie dane są relewantne etnolingwistycznie?*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 29, s. 11–29.

Niebrzegowska-Bartmińska Stanisława, 2021, *Elementy „językowe" i „przyjęzykowe" w definicji leksykograficznej*, [w:] *Leksikografija i lekskologija u svetlu aktuelnih problema. Zbornik naučnih radova*, red. Stana Ristić, Ivana Lazić-Konjik, Nenad Ivanović, Beograd, s. 745–760.

Pajdzińska Anna, 1995, *Motywacja semantyczna przymiotników wartościujących*, „Etnolingwistyka. Problemy Języka i Kultury" 7, s. 5–20.

Pajdzińska Anna, Filar Dorota, 1999, *Językowy obraz świata a teksty poetyckie*, [w:] *Język : teoria – dydaktyka : materiały 21 konferencji zorganizowanej w Trzcinicy k. Jasła w dniach 27–29 maja 1998 roku*, red. Barbara Greszczuk, Rzeszów: Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej, s. 187–196.

Pajdzińska Anna, 2013, *The Linguistic Worldview and Literature*, [w:] *The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, red. Adam Głaz, David S. Danaher, Przemysław Łozowski, Londyn: Versita, s. 41–59.

Pieciul-Karmińska Eliza, 2007, *Językowy obraz Boga i świata. O przekładzie teologii niemieckiej na język polski*, Poznań: Wydawnictwo Poznańskie.

Plata Tomasz, 2017, *Pośmiertne życie romantyzmu*. Warszawa: Wydawnictwo: Wydział Wiedzy o Teatrze Akademii Teatralnej w Warszawie i Instytut Teatralny im. Zbigniewa Raszewskiego.

Popowicz Joanna, 2018, *Radość we współczesnym języku hiszpańskim i polskim. Kognitywna analiza semantyczna wybranych leksemów*, Kraków: TAiWPN Universitas.

Sońta Martyna, 2016, *Trabajo* (praca) *w języku hiszpańskim*, [w:] *Leksykon aksjologiczny Słowian i ich sąsiadów*, t. 3. *Praca*, red. Jerzy Bartmiński, Małgorzata Brzozowska, Stanisława Niebrzegowska-Bartmińska, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 427–449.

Sońta Martyna, 2018, *Pojęcie* pracy *i* trabajo *w języku propagandy Polski ludowej i Hiszpanii frankistowskiej – na podstawie komentarza narracyjnego w wybranych odcinkach Polskiej Kroniki Filmowej oraz Noticiarios y Documentales (ujęcie porównawcze)*. Nieopublikowana praca doktorska, Wrocław: Uniwersytet Wrocławski.

Siebenmann Gustav, 1965, *Elevación de lo popular en la poesía de Lorca*, [w:] Actas *del* II *Congreso de la Asociación Internacional de Hispanistas*, red. Jaime Sánchez Romeralo, Norbert Poulussen, Instituto Español de la Universidad de Nimega, s. 599–609.

Underhill James, 2013, *Reflections Upon Bartmiński's Ethnolinguistic Approach to Language and Culture*. [w:] *The Linguistic Worldview: Ethnolinguistics, Cognition, and Culture*, red. Adam Głaz, David S. Danaher, Przemysław Łozowski, Londyn: Versita, s. 339–349.

Urbano Peréz Manuel, 1980, *Pueblo y política en el cante jondo*, Sevilla: Servicio de Publicaciones del Ayuntamiento de Sevilla.

Żmigrodzki Piotr, 2009, *Wprowadzenie do leksykografii polskiej*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego.

Żmigrodzki Piotr et al. (red.), 2018, *Wielki słownik języka polskiego PAN: geneza, koncepcja, zasady opracowania*, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN.

Źródła

Biegeleisen Henryk, 1930, *Śmierć w obrzędach, zwyczajach i wierzeniach ludu polskiego*, Warszawa: Dom Książki Polskiej. https://www.sbc.org.pl/dlibra/publication/8320?language=pl. [dostęp: 22.06.2022 r.].

DCECH – *Diccionario crítico etimológico español e hispánico*, red. Joan Coromines, Barcelona: Gredos 1981.

DEA – *Diccionario del español actual*, red. Manuel Seco, Olimpia Andrés, Gabino Ramos, Madryt: Aguilar 1999.

DGSALE – *Diccionaro general de sinónimos y antónimos. Lengua española*, red. José Manuel Blecua, Barcelona: VOX 1999.

DILE – *Diccionario ideológico de la lengua española*, red. Julio Casares, Barcelona: Editorial Gustavo Gili 1942.

DRAE – Real Academia Española. *Diccionario de la lengua española*, wyd. 23.6. https://dle.rae.es [dostęp: 10.06.2022 r.].

DUE – María Moliner, *Diccionario de uso del español*, Madryt: Gredos 1981.

EDI – Martín Alonso Pedraz, *Enciclopedia del idioma: diccionario histórico y moderno de la lengua español (siglos XII al XX) etimológico, tecnológico, regional e hispanoamericano*, Madryt: Aguilar 1958.

GDE – *Gran diccionario de la lengua española*, red. Eladio Pascual Foronda, Barcelona: Larousse 2007.

GDFH – *Gran diccionario de frases hechas*, red. Rafael Cala Carvajal, Mar Forment Fernandéz, Barcelona: Larousse 2001.

ISJP – *Inny słownik języka polskiego*, t. 2, red. Mirosław Bańko, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2000.

Pęzik Piotr, 2012, *Wyszukiwarka PELCRA dla danych NKJP*, [w:] *Narodowy Korpus Języka Polskiego*, red. Adam Przepiórkowski, Mirosław Bańko, Rafał Górski, Barbara Lewandowska-Tomaszczyk, Warszawa: Wydawnictwo PWN.

PSWP – Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny, t. 42, red. Halina Zgółkowa, Poznań: Wydawnictwo Kurpisz 2003.

RGIE– Luiz Martínez Kléiser. *Refranero general ideológico español*, Madryt: Real Academia Española 1953.

SEJP – Wiesław Boryś, *Słownik etymologiczny języka polskiego*, Kraków: Wydawnictwo Literackie 2005.

SJPD – Słownik języka polskiego, red. Witold Doroszewski, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1958–1969, https://sjp.pwn.pl/doroszewski/lista. [dostęp: 22.06.2022 r.].

SJPSz –*Słownik języka polskiego*, red. Mieczysław Szymczak, t. 3, Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe 1981.

USJP – *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. Stanisław Dubisz, t. 3, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2006.

WSFP PWN – *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*, red. Anna Kłosińska, Elżbieta Sobol, Anna Stankiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN 2005.

WSFJP – *Wielki słownik frazeologiczny języka polskiego*, red. Piotr Przemysław Müldner--Nieckowski, Warszawa: Świat Książki 2003.

WSWB PWN – *Wielki słownik wyrazów bliskoznacznych PWN*, red. Mirosław Bańko, Warszawa: Wydawnictwo PWN 2005.

WSJP PAN – *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. Piotr Żmigrodzki, Kraków: Instytut Języka Polskiego PAN. http://www.wsjp.pl., 2007, [dostęp: 22.06.2022 r.].

Streszczenie: Paradygmat językowego obrazu świata (JOS), mimo ogromnej popularności w polskiej (i słowiańskiej) humanistyce, nie znalazł dotąd szerokiego zastosowania w badaniach nad przekładem. Co więcej, dwa najważniejsze opracowania na ten temat

(Pieciul-Karmińska 2007; Gicala 2018), mimo niezwykle istotnego wkładu w stan badań, nie postulują spójnych wytycznych ilościowych i jakościowych, tj. liczby i rodzaju słowników, wielkości korpusów czy rodzaju danych tekstowych/przyjęzykowych, jakie w takim badaniu należałoby wykorzystać. Tym samym osoby zainteresowane włączeniem perspektywy JOS do badań nad przekładem muszą samodzielnie wypracować zasady doboru podstawy materiałowej, co w przypadku tekstów z różnych kultur, często też z różnych epok, z pewnością nie jest zadaniem łatwym. W niniejszym artykule przedstawiam kroki podjęte w celu opracowania definicji kognitywnej ŚMIERCI, która służy jako punkt wyjścia do analiz tłumaczeniowych. Na początku dokonuję przeglądu aktualnego stanu badań na temat związków etnolingwistyki kognitywnej i przekładu, i pokrótce przedstawiam model przekładu z perspektywy JOS autorstwa Agnieszki Gicali (2018). Zasadniczą częścią artykułu jest omówienie wyzwań (i ich możliwych rozwiązań), przed jakimi staje badacz/ka analizujący/a przekład z perspektywy JOS. Zwieńczeniem artykułu jest wstępna definicja kognitywna ŚMIERCI w języku polskim opracowana na podstawie danych wyekscerpowanych z omówionych wcześniej źródeł.

Słowa kluczowe: językowy obraz świata; przekładoznawstwo; definicja kognitywna; tłumaczenie literackie; śmierć